

KUTSZEGI CSABA

Csigaherceg a triászból

■ A TÜZES ANGYAL ■

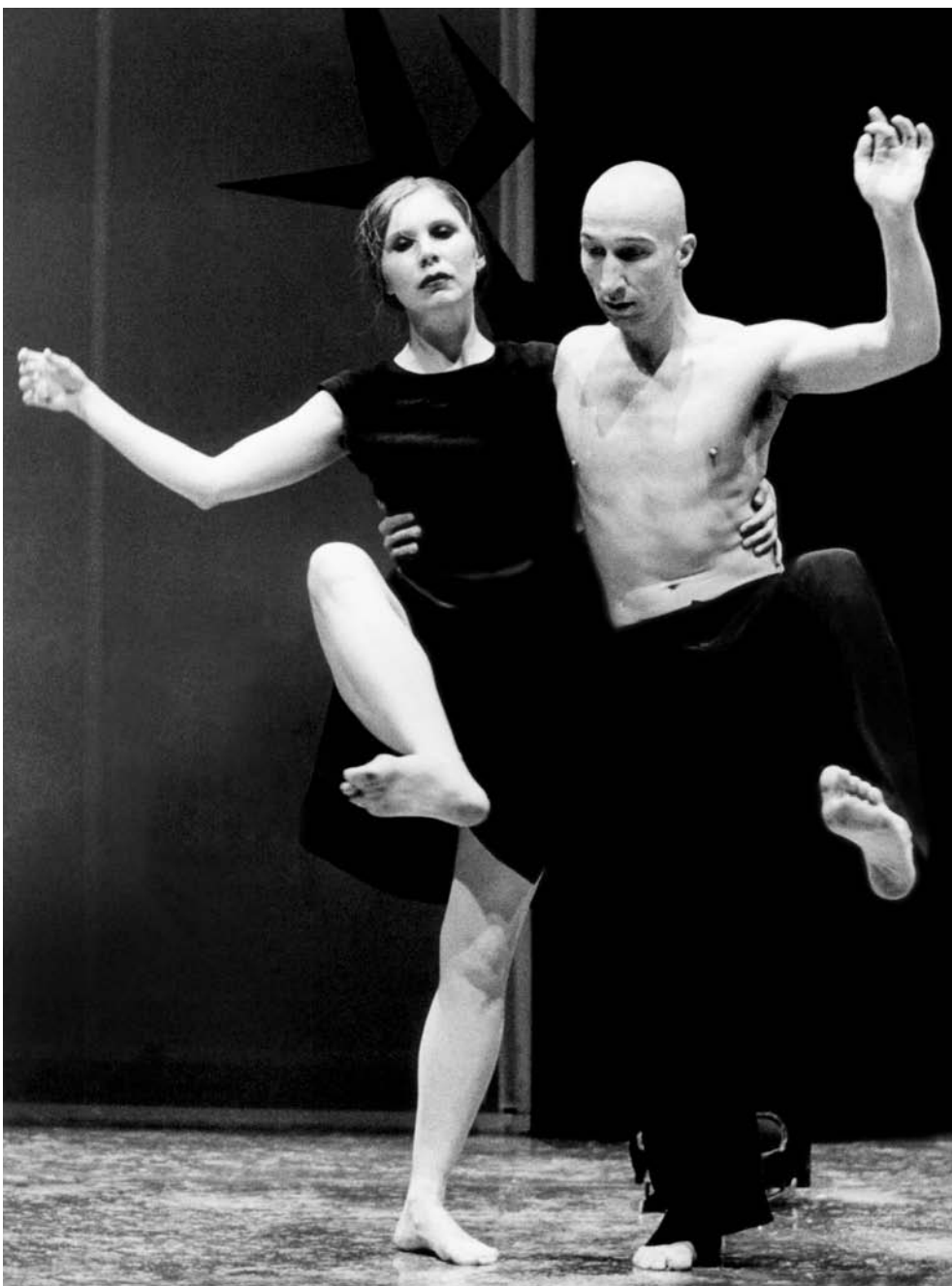
Sok olyan táncszínházi előadás ismert, amelynek címe irodalmi alkotásra utal. Nem ritka az sem, hogy a címnek látszólag nincs köze a koreográfiához, választásának okát egyedül az alkotó ismeri. Az is gyakori, hogy a címválasztással a szerző kifejezetten demonstrálni akarja, hogy a táncsal érzéseket, hangulatokat kell megjeleníteni, nem szabad az alapul szolgáló irodalmi alkotás cselekményét eltávolítani, figuráit a szereplőkkel megformáltatni. Móricz Zsigmond Barbárok-ját meg lehet koreografálni úgy, hogy az előadás csak általánosságban szóljon a primitív brutalitásról, Szindbád-táncmű is készülhet mesebeli hajós és Krúdy Gyula nélkül, Csáth Géza Elfeledett álmja is lehet táncszínházi előadás ihletője, ha a koreográfiában érzékeny ego álomvilágban keresi önmagát és múltjának mély kútját.

A Bozsik Yvette Társulat *A tüzes angyalát* Valerij Brjusov *Tüzes angyal* című regénye ihlette. A kétszereplős táncjátékban a koreográfusok meg sem kísérelték megmintázni a regény főszereplőit, konkrétan értelmezhető dramaturgikus cselekményszál sem követhető az előadásban. Mégis azt gondolom, jogos a címadás, mert a táncjáték – jóllehet kifejezetten Bozsik Yvette-ről és Vati Tamásról szól – hangulatában, szimbolikájában és logikájában adekvátan illeszkedik a Brjusov-regény gondolatiságához.

Brjusov *Tüzes angyala* ugyanúgy inspirálója lehet tánc-, zene- és egyéb színpadi műveknek, mint Balázs Béla *A fából faragott királyfi*ja. Pedig az utóbbi eredetileg is táncjáték szöveggönyvének készült. A regény 1908-ban, a librettó 1912-ben jelent meg. Mindkét író a szimbolizmus mestere, Brjusov nálunk kevésbé ismert, de jóval jelentősebb alkotó, elsősorban költő, a XX. század orosz irodalmának *poeta doctusa*, Gorkij szerint a legkulturáltabb orosz író. A szimbolista alkotások a legalkalmasabbak arra, hogy kortól és művészeti ágtól független, különböző műfaji törvényszerűségeknek megfelelő feldolgozások alapanyagai legyenek. Persze *A fából faragott királyfi* (és a szintén Balázs Béla jegyezte *A kékszakállú herceg vára*) sikertörténete leginkább Bartók Béla zenéjének köszönhető.

A Bozsik Yvette–Vati Tamás szerzőpáros Pető József tervezte színpadán kétoldalt egy-egy áttetsző falú, négyszögletes alaprajzú helyiség áll, melyeket hátul folyosó köt össze. Az átjáró közepén ajtónyílás van, előtte fa áll, az összefüggő díszletépület egy U alakú, három oldalról zárt udvarral bíró építmény benyomását kelti. A bal oldali helyiség a férfi territórium, a jobb oldali a nőé. Bozsik és Vati háttal a nézőknek, meztelenül ül saját cellájában, lassan, szertartásosan mozognak, mintha rituáléra készülnének. A díszlet fölött, a horizonton filmvetítés kezdődik: erdőrészetek, állatok, madár, ló látható. Valószínűtlen, elvont a látvány: a lecsupaszított falak és a meztelen testek, valamint a vetítés természeti képei a történeteket hétköznapiságtól, tértől, időtől független létezés kategóriába emelik. Nő és férfi kapcsolata az élet teljességét szimbolizálja, erről szól Brjusov regénye, ennek az alapigazságnak az örökkévalóságára utal az előadás nyitó képe. A regény főhősei, Renáta és Ruprecht mindenre, bűnbeesésre, boszorkányságra, elkárhozásra képesek a szerelmükért. A történet mégsem olcsó love story, mert a szerelmesek a lét teljességét keresik benne. Nyilvánvalóvá válik számukra: a tudományos, okkultista és mágikus kísérle-

Köncz Zsuzsa felvétele

Bozsik Yvette és Vati Tamás

teknél a szerelem jobban képes átélhetővé sűríteni az élet misztikumát. Ami még képes lehetne erre, az az ősi mágia, amelynek ismeretét az emberiség éppen a regény cselekményének idején, a XVI. században veszítette el – a tudományok specializálódása és a katolicizmus válsága miatt – örökre. Mi hát a férfi és nő harca? A legvalószínűbb élethalálharc. A férfi és a nő egymásra találása eredményezi a születést, az élet folyamatos körforgását, a két különböző nemű egyed szerelme kiteljesedésében látja (vagy érzi át) élete értelmét. A *fából faragott királyfi*ban is a természet, az erdők, a vizek akadályozzák vagy segítik a szerelmesek egybekelését, és csak a beteljesülés után nyugszik meg minden és mindenki, a dallam- és az élővilág, a zenei összhangzat és a lelki harmónia, a fák, a vizek és az erdő tündére.

Férfi és nő kapcsolatát ábrázoló táncjáték rengeteg van. Szinte mindegyik erről szól, meg a születésről és a halálról. A *tüzes angyallal* kapcsolatban az a legizgalmasabb kérdés, hogy a koreográfia képes-e a regényhez hasonlóan férfi és nő kapcsolatát mint a létezés teljességét megjeleníteni. Ha nem, akkor az alkotás egy lesz a sok közül, ha igen, akkor remekmű. Az előadás körülbelül kétharmadig azt gondoltam, az utóbbihoz van szerencsém. Ugyanis a darabban nagyon jól, aprólékos műgonddal, izgalmasan épül fel az emberpár kapcsolatrendszer, bár felöltözésük után jelenségük konkrétabbá, hétköznapiabbá válik, de mozdulataik, akcióik továbbra is a nyitó kép sugallta szimbólumrendszerben értelmezhetők. Bozsik megy át először Vatihoz (azt mondják, mindig a nő kezdeményez), Vati a társat, a környező világot és önmagát is meg akarja ismerni: tükörbe néz, majd könyvszerűen kinyitható tüköroldalpart tart Bozsik elé. Ritmikusan mozognak, kettősük mozgásanyaga korhoz, táncstílushoz nehezen köthető, van bennük valami ellentmondásosan animális: testük, létük meghatározója a biológiai törvényszerűség, miközben erkölcsi lények. A vetítésen feltűnik az arcuk premier plánban, csak mintha visszafelé menne az idő: Bozsik copfos kamasz lány, Vati nem kopasz, mint a színpadon, hanem hosszú hajú. Később a filmen gyermekszereplők bukkannak fel, és elhangzik Háy János verse, amelyben egy lány (nőnemű lény?) rátalál a triászorból származó csigahercegére. Férfi és nő kapcsolatának története a földtörténeti középkor első szakaszáig vagy még régebbre, az élet kezdetéig mutat vissza. Minden élőlény a halálba tart, amelyben (újra)egyesül az örök anyaggal és szellemmel. Többször előkerül egy kés, rituálisan használják, tisztítóeszköz és egyben az élet kioltására alkalmas szerszám. Vati egyszer középkori kalodába bújik, később odazárja Bozsikot is, szimbolikus a kínzóeszközök használata, Brjuszov sora-ira is utal: (Renáta), „olthatatlan kéjvágyában gyötörte és törte magát a szerelmes ölelések kerekbe törő kínjai közt”.

Brjuszov regénye értelmezhető egyszerű szerelmiháromszög-történetként is. Renátát gyermekkorá óta látogatja egy lángoló szellem (a tüzes angyal), aki iránt a lány halála pillanatáig csillapíthatatlan, gyöttrő vágyat érez. Hite szerint felnőtt korában az angyal egy férfi képében jelenik meg, akibe halálosan beleszeret. A férfi nem szereti viszont, sőt meggyűlöli. Renáta hú barátja és gyámoltója, Ruprecht karjaiban kereshetne vigaszt, de a férfi hiába szerelmes belé, a csalódott lány őszintén sohasem viszonozza érzéseit. Színelve viszont többször, ha céljai azt kívánják. Renáta kockára teszi barátja életét és lelki üdvösségét (ráveszi, hogy találkozzék az ördöggel) azért, hogy elnyerje a másik férfi szerelmét. Ruprecht meg epekedve szolgál és reménykedik. Halálában Renáta mintha megértené, hogy a tüzes angyal csak ábrándkép, és az igazi társa Ruprecht volt. Brjuszovnál a szerelmi kapcsolatok az ember élethez fűződő viszonyát jelképezik. Az idézetben Renáta azért gyöttri magát, hogy kedve ellenére, eljártzott kéjvágyal sikerüljön barátját szenvedélyesen kiszolgáltatnia az ágyban, mert így tudja rávenni arra, hogy ölje meg a szerelmét, akit a viszonzatlan érzések miatt hirtelen halálosan meggyűlölt. Amikor Ruprecht párbajra hívja az ártatlan vetélytársat, Renáta hirtelen meggondolja magát, és megtiltja barátjának, hogy megölje a férfit. Ezek a szeszélyek az ember életútjának kihívásait jelképezik – férfiszemszögből.

A táncszínházi előadáson egyszer csak nem tudtam tovább követni és élvezni a szimbólumok egymást követő sorát. A kalodába zárt lány szépítkezését túl direktnek éreztem, mint ahogy azt is, amikor Bozsik talpával szexuálisan izgatja Vati. A végleges fonalszakadás nálam a rusztikus jelmezben előadott műkorcsolya- és társastánc-paródiánál következett be. A jelenet megkomponálása bizonyára megindokolható, de a részlet gondolatilag és hangulatilag sem illik bele az alkotás egészébe. A darab végére helyreáll a koreográfia (és a természet) rendje. Bozsik Yvette és Vati Tamás áttetsző falak mögött, sejtelmes fényben levetkőzik, majd együtt eltávoznak oda, ahonnan jöttek: a nagy ismeretlenbe. Renáta megtalálta Ruprechtjét. A tüzes angyal meg – amíg a Földön ember él – készülhet az újabb bevetésre.

BOZSIK YVETTE TÁRSULAT: A TÜZES ANGYAL (Trafó)

DÍSZLET- ÉS FÉNYTERV: Pető József. JELMEZ: Berzsényi Krisztina. ZENE: Jean-Philippe Heritier. FILM: Bollók Csaba, Novák Erik. VERS: Háy János. LÉTREHOZTÁK ÉS ELŐADJÁK: Bozsik Yvette, Vati Tamás.

HALÁSZ TAMÁS

Jázminok Izraelből

■ YASMEEN GODDER
ÉS JASMIN VARDIMON
A TRAFÓBAN ■

Bár csokrot csak páratlan számú virágból szokás kötni, a Trafó most két szál jázminból készült, tetszetős bukétát nyújtott át nézőinek. Yasmine Godder és Jasmin Vardimon nem csupán nevében alkot közösséget. A nemzetközi modern tánc femme nouvelle-jei mindketten Izraelben születtek, és külföldön futottak be igazán. Egyazon generációhoz tartoznak, és a tánc eszköztárával fontos, jelentőségteljes témákhoz közelítenek – remekül, viszont igen eltérő felfogásban.

A NŐ KÉTSZER

Yasmine Godder másodszor vendégünk: első alkalommal 2003 tavaszán járt itt, *Hall (Terem)* című munkájával, és mint hírlík, harmadik vizitjére még ennyit sem kell várnunk, hiszen legfrissebb alkotásával az idei Budapesti Őszi Fesztivál vendége lesz. Az izraeli, ám igazi szakmai ismertséget az Egyesült Államokban szerzett táncos-koreográfust a jövő nagy reménységének, emelkedő csillagnak tartja a szakmai közvélemény. Két előadás után nem könnyű véleményt alkotni művészetéről, lelkes hívévé válni azonban annál könnyebb. *Terem* című koreográfiája egy vidéki kultúrház (kolhoz? téesz? kibuc?) lepukkant dísztermében játszódik, és hagyományos ötlet szerint, társas- és kortárs táncban beszél el egy fura társaság történetét. Lidérceket, a múlt féleleven-féltelt szellemalakjait láthattuk, vagy talán valami különös, kissé bánatos nosztalgicsörtét szellemes mozdulatokkal, ötletes dramaturgiával, realisztikus díszletben, jellegzetes jelmezekben. A darabba pedig még egy Szűcs Judit-ra emlékeztető izraeli énekesztár, név szerint Dikla is bevetetett, aki személyesen dalolta el nekünk (az előadásban többször felcsendülő) érzelmes slágerét.

Two playful pink, azaz *Két játékos rózsaszín* a most Budapesten is bemutatott Godder-opus címe. Szereplője két nő, a szerző és varázsos nevű, lenyűgöző tehetségű partnere, Iris Erez. Ritka eset, hogy az előadás címválasztása ennyire egzakt módon megelőlegezi a produkciót, annak léghőjét.